

RADA EVROPY

VÝBOR MINISTRŮ

DOPORUČENÍ č. R (91) 7

VÝBORU MINISTRŮ ČLENSKÝM STÁTŮ O PORÁŽENÍ ZVÍŘAT

*(přijaté Výborem ministrů 17. června 1991
na 460. zasedání náměstků ministrů)*

Výbor ministrů ve smyslu článku 15.b statutu Rady Evropy vědom si, že člověk má morální závazek respektovat všechna zvířata a náležitě brát v úvahu, že mohou vnímat utrpení;

přesvědčen, že zvířata je možné porážet, aniž by jim byl způsoben nepřiměřený strach, strádání, utrpení a bolest;

maje na paměti, že byla přijata společná ustanovení obsažená v Evropské dohodě o ochraně jatečných zvířat, uzavřené v roce 1979;

motivován snahou chránit v co největší možné míře jatečná zvířata před zbytečným utrpením;

ve snaze podporovat, aby byla všemi lidmi podílejícími se přímo na porážení zvířat v členských státech plně respektována ustanovení této Dohody;

bera na zřetel, že kodex chování pro porážení zvířat, ve znění uvedeném v Příloze k tomuto Doporučení, představuje řadu pokynů, jejichž provádění může snížit strach, strádání, utrpení a bolest zvířat před tím, než jsou usmrcena;

doporučuje vládám členských států:

i. aby podepsaly a/nebo ratifikovaly co nejdříve Evropskou dohodu o ochraně jatečných zvířat, pokud tak již neučinily;

ii. aby zajistily, že zvířata porážená mimo jatky nebo na jatkách byla ušetřena veškeré bolesti nebo utrpení, kterému je možno se vyhnout, zejména tím, že zajistí odbornou způsobilost pracovníků, kteří se jako odborníci podílejí na znehybnění, omráčení a porážce zvířat,

iii. aby zajistily, že umístění, návrh, konstrukce a vybavení jatek a jejich provoz budou takové, že zabezpečí, aby byly splněny odpovídající podmínky stanovené v této Dohodě tak, aby zvířata byla ušetřena rozrušení, bolesti nebo utrpení, kterému se lze vyhnout;

iv. aby za tímto účelem podporovaly další výzkum s cílem vyvinout metody a systémy, které způsobují méně utrpení a strádání jatečným zvířatům, zejména pak metody omračování drůbeže plynem;

v. aby zajistily dostatečné rozšíření kodexu chování pro porážku zvířat, a to zejména mezi osobami zabývajícími se porážkou;

vi. aby podněcovaly tyto osoby k tomu, aby braly v úvahu pokyny uvedené v kodexu chování při přípravě nebo provádění porážky;

vii. aby v případě schválení porážky v souladu s náboženskými rituály bez předchozího omračení učinily veškerá možná opatření na ochranu pohody dotyčných zvířat tím, že zabezpečí, aby tato porážka byla provedena v příslušných jatkách vyškoleným personálem, který v co nejvyšší možné míře dodrží ustanovení kodexu chování.

Příloha k Doporučení č. R (91) 7

KODEX CHOVÁNÍ PRO PORÁŽKU ZVÍŘAT

Obecné prohlášení

Je třeba věnovat veškeré úsilí tomu, aby byla zajištěna pohoda zvířat až do jejich smrti.

Pokyny v tomto kodexu chování se vztahují na ta domácí zvířata, která jsou obvykle porážena na jatkách, tj. skot, prasata, ovce, kozy, domácí lichokopytníci, králíci a drůbež. Jiná zvířata, i když jsou odchována na farmách, by neměla být porážena na jatkách, s výjimkou případů, kdy jejich přeprava, ustájení, znehybnění a porážka mohou být provedeny, aniž by zvířatům bylo způsobeno nepřiměřené strádání.

I. Personál

I.1. Kvalifikace

Osoby, které se podílejí na vykládání, přehánění, ustájení zvířat, péči o zvířata, znehybnění, omračení a vykrvení zvířat hrají důležitou úlohu pro pohodu těchto zvířat. Z tohoto důvodu musí být zajištěn dostatečný počet pracovníků, kteří musí být trpěliví, ohleduplní, způsobilí, vyškolení a obeznámení s ustanoveními tohoto kodexu chování a národní legislativou.

I.2. Dohled

Vedení jatek a příslušné veterinární orgány musí zajistit, aby pracovníci jatek prováděli své úkoly v souladu se zásadami pohody zvířat. Je-li to nezbytné, pracovníci musí být znovu vyškoleni nebo nahrazeni jinými.

II. Chování zvířat

Pracovníci by měli mít zkušenosti s manipulací a přeháněním hospodářských zvířat a měli by rozumět vzorcům chování zvířat.

Chování jednotlivých zvířat nebo skupin zvířat se do určité míry liší, v závislosti na jejich plemeni, pohlaví a věku a způsobu chovu. Navzdory těmto rozdílům by měly být vzaty v úvahu následující vzorce chování, které se vždy do určité míry u domácích hospodářských zvířat vyskytují:

II.1. Stádové chování

Většina zvířat patřících k domácím hospodářským zvířatům je chována ve stádech a pudově následuje vůdce stáda. U volně se pohybujících zvířat lze toto stádové chování a následování vůdce využít tak, že jatečná zvířata držíme pokud možno ve skupinách, v nichž byla odchována.

Zvířata, která nejsou na sebe zvyklá nebo jsou k sobě nepřátelská, by neměla být na jatkách mísená.

II.2. Zaujímání postavení

Aby měla zvířata kontrolu nad svým osobním prostorem, usilují skot, ovce, prasata a koně o to, aby si udržely určitou vzdálenost od ostatních zvířat ve skupině. Z tohoto důvodu dávají při ustájení zřetelně přednost stání u zdi oproti stání uprostřed ohrady či kotce.

II.3. Vzdálenost

Domácí zvířata se pokusí o únik, pokud se k nim osoba s nimi manipulující přiblíží blíže než na určitou vzdálenost. Tato kritická vzdálenost se u jednotlivých zvířat liší a závisí na jejich předcházejícím kontaktu s člověkem a na možnostech úkrytu, které jatky poskytují zvířatům. Pohybuje se v rozsahu od přibližně jednoho metru u zvířat, která byla držena v malém prostoru, až po větší vzdálenost u zvířat chovaných v systémech volného výběhu. Náhlý vstup člověka do této zóny může vyvolat paniku a je třeba se ho vyvarovat.

II.4. Zrak

Domácí zvířata mají širokoúhlé vidění (skot, koně a ovce 340°, prasata 310°), avšak stereoskopické vidění mají pouze 25° až 50° dopředu, se špatným vnímáním hloubky. To znamená, že jsou schopna odhalit předměty a pohyby vedle sebe a za sebou, ale vzdálenosti přímo před sebou jsou schopna pouze odhadovat.

II.5. Čich

Ačkoli všechna domácí zvířata mají velice silně vyvinutý čich, na pachy jatek reagují různě.

II.6. Sluch

Domácí zvířata slyší větší rozsah frekvencí než člověk a jsou citlivější na vyšší frekvence. Neustálý a náhlý hluk je obvykle vyplaší, což u nich může způsobit paniku.

III. Přehánění, manipulace a vykládka

Přehánění, manipulace a vykládka zvířat na jatkách musí být provedeny opatrně. Přesvědčování by mělo být použito v co nejmenší míře nutné k dosažení požadovaného výsledku.

Je důležité věnovat pozornost následujícímu:

III.1. Přehánění

III.1.1. *Postoj.* K nejběžnějším chybám nezkušených osob, které manipulují se zvířaty, patří jejich snaha přimět zvířata k rychlejšímu pohybu a přehánět zvířata v příliš velkém počtu. Manipulace se zvířaty musí probíhat v klidu, jelikož pak je pravděpodobnější, že zvířata budou ochotna nechat se vést nebo pohánět, než pokud jsou vzrušena, a povede to k menšímu stresu zvířat i pracovníků.

III.1.2. *Volný prostor.* Před pokusem o přehánění zvířat směrem dopředu je nezbytné zajistit, aby cesta před nimi byla jasně viditelná a prostá všech překážek.

III.1.3. *Pohánění.* Při přehánění je třeba využít stádové instinkty zvířat a povzbudit vůdce stáda k pohybu dopředu. V případě nutnosti by zvířata měla být vedena jednotlivě. Je-li to vhodné, je možné použít pohyblivé plošiny, zábrany nebo jiné vhodné prostředky v souladu s ustanoveními kapitoly III.4. dále.

III.1.4. *Osvětlení.* Zvířata se ochotněji přemísťují z temnějšího prostoru do dobře osvětleného prostoru. Zejména intenzita světla v přeháněcích uličkách by měla být udržována na odpovídající úrovni a je třeba dbát na to, aby zvířata nebyla oslněna.

III.2. Manipulace

Činností, které mohou zvířata vystrašit, poranit nebo způsobit zmítání zvířat, je třeba se vyvarovat. Následující postupy nejsou dovoleny:

III.2.1. *Násilí.* Násilí nesmí být nikdy použito. Zejména pak je zakázáno zvířata bít a vykonávat tlak na jejich zvlášť citlivá místa. Je zakázáno drtit, kroutit nebo lámat ocas zvířat, chytat je za oči, tahat je za uši a zasazovat jim rány a kopat je.

III.2.2. *Zdvihání.* Zvířata nesmí být zdvihána za hlavu, rohy, končetiny, uši, ocas nebo srst, s výjimkou mimořádných případů.

III.3. Vykládka

III.3.1. *Ochrana.* Zvířata musí být co možná nejdříve po svém příjezdu na jatky vyložena. Pokud je zpoždění ve vykládce nevyhnutelné, musí být zvířata chráněna před výkyvy počasí v dobře větraných místech. Pokud nejsou poražena ihned po vyložení, musí být ustájena.

Zvířata, která byla přepravována v klecích, koších nebo bednách musí být poražena ihned po příjezdu, nebo pokud to není možné, nejpozději do tří hodin; tato zvířata nemusí být ustájena.

Drůbež čekající na porážku musí být udržována v suchu.

III.3.2. *Opatření.* Vykládka patří k činnostem, během nichž je nejpravděpodobnější, že dojde k poranění a stresu zvířat.

Ke snížení těchto nebezpečí by měla být přijata následující opatření:

III.3.2.1. *Čas.* Zvířata musí mít dostatek času k tomu, aby v klidu a bez rozrušení opustila dopravní prostředek.

III.3.2.2. *Vybavení.* Vykládka proběhne pomocí vhodně zkonstruované rampy, můstku, lávky nebo výtahu, třebaže ruční zdvihání je přípustné u malých zvířat, a dokonce žádoucí u mláďat, která by mohla mít potíže při zdolávání rampy.

III.3.2.3. *Bezpečnost.* Veškeré vybavení pro vykládku by mělo být vhodné pro tento účel, stabilní a udržované v dobrém provozním stavu. Musí být vybaveno bočními zábradlími nebo jinými ochrannými prostředky, které brání přepadnutí zvířat. Musí být opatřeny protiskluzovou podlahou. V případě potřeby může být použito příčných lišt, odpovídající úpravy a rozestupu a dostatečné pokrytí pískem nebo podestýlkou.

III.3.2.4. *Sklon.* Pro vyložení jsou vhodnější horizontální nebo šikmé rampy; sklon by v každém případě neměl přesahovat 20°.

III.3.2.5. *Kontejnery.* S kontejnery, v nichž jsou zvířata přepravována, je třeba opatrně manipulovat. Je zakázáno shazovat je nebo srážet na zem a nejlépe by měly být vyloženy mechanickými prostředky a udržovány v horizontální pozici. Pokud je zpoždění při vykládání zvířat z kontejnerů nevyhnutelné, zvířata musí být chráněna před výkyvy počasí v dobře větraných místech. Vykládání zvířat z kontejnerů je třeba provádět opatrně tak, aby zvířatům nebylo způsobeno poranění; je-li to vhodné, zvířata musí být vykládána jednotlivě.

III.3.3. *Nucená porážka.* Pokud se po příjezdu na jatky zjistí, že zvíře je poraněno nebo z nějakého důvodu trpí bolestmi a nemůže být vyloženo z dopravního prostředku, aniž by mu byla způsobena bolest, musí být neprodleně poraženo nebo usmrceno v dopravním prostředku. Pokud zvíře trpí bolestmi jinde na jatkách, musí být neprodleně poraženo nebo usmrceno, a pokud by zvířeti jeho přemístěním byla způsobena bolest, musí být neprodleně poraženo nebo usmrceno na místě. Za tímto účelem je žádoucí, aby bylo k dispozici odpovídající přepravní zařízení k dopravení takto poražených nebo usmrcených zvířat na jatky.

III.4. *Poháněcí pomůcky*

Je-li nezbytné použít takové pomůcky jako např. hole, bičinky nebo biče (pohaněče), mohou být použity pouze za účelem pohánění zvířat. Na jejich použití by se měla vztahovat následující omezení:

III.4.1. *Pomůcky.* Pomůcky nesmí být použity způsobem, který způsobuje zvířeti zbytečnou bolest nebo utrpení.

Obzvláště tyto nástroje nesmí být používány na zvláště citlivá místa těla zvířat.

III.4.2. *Biče.* Elektrické biče (pohaněče) by měly být vyrobeny tak, aby způsobovaly zvířatům co nejmenší nepohodlí; musí být navrženy tak, aby výboj netrval déle než půl sekundy. Mohou být aplikovány pouze na svaly pánevních končetin skotu staršího šesti měsíců a prasat, co nejméně často a pouze na zvířata, která mají volný prostor k pohybu dopředu a odmítají se pohnout. Je třeba usilovat o to, aby se předcházelo použití bičů.

IV. Návrh a konstrukce ustájení

IV.1. Zásady návrhu

IV.1.1. *Obecně.* Ustájení by mělo být navrženo tak, aby v přijatelných podmínkách poskytl ustájení co největšímu počtu zvířat ve vztahu k výrobní kapacitě jatek.

Aby ustájení umožňovalo co nejhladší a nejúčinnější provádění operací bez poranění nebo zbytečného stresu zvířat, mělo by být navrženo a zkonstruováno tak, aby umožňovalo zvířatům volně se pohybovat v požadovaném směru za pomoci jejich typického chování a bez nepřiměřeného narušení jejich zóny úniku.

K tomu, aby toho bylo dosaženo, mohou pomoci následující pokyny:

IV.1.2. *Půdorys.* Ustájení by mělo být navrženo tak, aby umožňovalo jednosměrný pohyb zvířat z místa vykládky na místo porážky, aniž by zvířata musela zvládnout jakékoli ostré zakřivení.

IV.1.3. *Kontrola.* Ohrady, chodby a uličky musí být uspořádány tak, aby kdykoli dovolovaly kontrolu všech zvířat a aby dovolovaly odstranění nemocných nebo poraněných zvířat, pro něž musí být zajištěno oddělené vhodné ustájení.

IV.2. Ustájení

Každé zvíře musí mít prostor vstát a ulehnout a otočit se, pokud je uzavřeno v ustájovacích prostorech. Ustájení musí mít dostatečný prostor pro počet zvířat, která tam mají být držena. Zvířata musí mít neustále k dispozici vodu a způsob jejího zajištění musí

odpovídat typu drženého zvířete. Žlaby musí být navrženy a instalovány tak, aby se předcházelo znečištění výkaly.

IV.3. *Prostory pro zvířata*

Prostory pro zvířata by měly být spíše obdélníkové než čtvercové, aby umožňovaly co největšímu počtu zvířat stát nebo ulehnout u zdi. Pokud jsou poskytována krmná koryta, měla by být umístěna podél stěn spíše než uprostřed ustájovacího prostoru a měl by jich být dostatečný počet, aby umožňovala zvířatům nerušeně přijímat krmivo.

IV. 3.1. *Vazné ustájení a individuální stání.* Pokud se používají vazná ustájení nebo individuální stání, musí být navrženy tak, aby zvířatům nezpůsobovaly poranění nebo strádání, zejména když zvířata leží, stojí, pijí nebo přijímají krmivo.

IV.4. *Chodby a uličky*

Uličky by měly být krátké a přímé, nebo mírně zakřivené. Chodby a uličky musí mít pevné boční stěny, v případě dvojitých uliček by společná přepážka však měla umožňovat, aby sousedící zvířata na sebe viděla. U prasat a ovcí by uličky měly být dostatečně široké, aby vedle sebe co nejdéle mohla jít dvě zvířata. Zúžení chodeb a uliček by mělo být provedeno tak, aby nedocházelo k nahromadění zvířat. Osoby manipulující se zvířaty by měly být rozestaveny podél uliček a chodeb na vnitřním poloměru zatáčky, aby tak využily přirozenou tendenci zvířat obejít vetřelce. Jsou-li použity jednosměrné východy, musí být navrženy tak, aby nedocházelo k pohmoždění zvířat. Uličky by neměly být svažité, a pokud stoupají, nesmí mít sklon větší než 10°.

IV.5. *Čekací kotce*

Mezi prostory pro zvířata a místem porážky by měly být čekací kotce s rovnou podlahou a pevnými bočními stěnami, aby byl zajištěn stálý přísun zvířat k omračování a aby se osoby manipulující se zvířaty nemusely pokoušet vyhánět zvířata z prostor pro zvířata. Čekací kotce by měly být nejlépe kruhové, v každém případě však by měly být navrženy tak, aby v nich zvířata nemohla zůstat uvězněna nebo se otočit nazpět, a opatřeny buď pevnými pohyblivými vraty pro skot a koně, nebo kloubovými vraty pro prasata a ovce.

IV.6. *Konstrukce*

Ustájení musí být zkonstruováno tak, aby poskytovalo ochranu před nepříznivými povětrnostními podmínkami, musí používat silné a odolné materiály jako např. beton a kov, které jsou ošetřeny přípravky na ochranu před korozi. Povrchy musí být snadno čistitelné a dezinfikovatelné. Nesmí se v nich vyskytovat žádné ostré hrany ani výčnělky, které by mohly způsobit poranění zvířat.

IV.6.1. *Podlahy.* Podlahy by měly mít řádný odtok a měly by být opatřeny protiskluzovou úpravou; neměly by způsobovat poranění na končetinách zvířat. V případě potřeby musí být podlahy izolovány a musí být zajištěna odpovídající podestýlka. Odtokové mřížky by měly být umístěny po stranách ustájovacích prostor a uliček a nikoli tam, kde by přes ně zvířata musela přecházet.

IV.6.2. *Osvětlení.* Ustájení musí být vybaveno odpovídajícím osvětlením, je třeba dbát na to, aby se předešlo příliš ostrému světlu a stínům, které zvířata plaší. Skutečnost, že zvířata se ochotněji přemísťují z temnějšího prostoru do dobře osvětleného prostoru může být využita zajištěním takového osvětlení, které lze vhodně regulovat.

IV.6.3. *Větrání.* Ustájení musí být dobře větráno a mělo by být zajištěno takové proudění vzduchu, aby pachy a průvan neměly nepříznivý dopad na zdraví a pohodu zvířat.

IV.6.4. *Hluk.* Je třeba postarat se o to, aby zvířata byla chráněna před nadměrným hlukem, např. vyvarováním se používání hlučného hydraulického nebo pneumatického zařízení a utlumením hlučného kovového zařízení pomocí vhodného zvukově izolačního materiálu nebo omezením na minimum přenosu takového hluku do prostorů, kde jsou držena a porážena zvířata.

IV.7. *Venkovní ustájení*

Venkovní ustájecí prostory musí být zajištěny a dostatečně oploceny; je nutné zajistit přísun vody. Pokud jsou zvířata držena ve venkovním ustájení bez přirozené ochrany nebo stínu, musí být chráněna před nepříznivými povětrnostními vlivy, především před kombinací vlivu nízkých teplot, větru a deště (faktor „wind chill“) prostřednictvím dostatečně vysoké pevné stěny. Dále by měla být zvířatům poskytnuta suchá plocha pro ležení.

V. **Péče**

V.1. *Pokyny*

Ustájeným zvířatům musí být poskytnuta péče v souladu s následujícími pokyny:

V.1.1. *Skupinové ustájení.* Pokud je to možné, vytvořené skupiny zvířat by měly být drženy pohromadě. Každé zvíře musí mít přinejmenším dostatek prostoru k tomu, aby mohlo vstát, ulehnout a otočit se. Zvířata nepřátelská k sobě navzájem by měla být oddělena od ostatních.

V.1.2. *Vazné ustájení a individuální stání.* Pokud se používají vazná ustájení nebo individuální stání, musí zvířatům umožňovat stát a uléhat, aniž by jim to způsobovalo poranění nebo stres.

V.1.3. *Podlahy.* Všechna zvířata musí mít přístup k pevnému a suchému prostoru pro ležení, a pokud jsou v ustájení držena přes noc, měla by jim být poskytnuta vhodná podestýlka.

V.1.4. *Zabezpečení.* Zvířata by měla být držena bezpečně v ustájení a je třeba dbát na to, aby se předešlo úniku zvířat.

V.1.5. *Voda.* Všem zvířatům musí být po příjezdu na jatky poskytnuta pitná voda, pokud nejsou neprodleně porážena. Kromě toho musí být pitná voda zvířatům v ustájení k dispozici neustále.

V.1.6. *Kropení.* Jestliže jsou zvířata vystavena vysokým teplotám, měla by být pokud možno ochlazována pomocí rozprašovačů. Tento postup se doporučuje zejména u prasat, nesmí se však používat u drůbeže.

V.1.7. *Krmivo.* Pokud zvířata nejsou porážena do dvanácti hodin po příjezdu, musí jim být po příjezdu a v intervalech odpovídajících jejich druhu poskytnuto dostatečné množství krmiva. V případě odůvodněného předpokladu, že zvířata nebyla krmena dvanáct hodin či déle a nebudou pravděpodobně porážena během dvou hodin, mělo by jim být po příjezdu poskytnuto dostatečné množství vhodného krmiva.

V.1.8. *Dojení.* Dojená zvířata v plné laktaci musí být dojena nejméně každých dvanáct hodin; ostatní dojená zvířata v laktaci musí být dojena v případě potřeby.

V.1.9. *Osvětlení.* Prostor pro ustájení by měl být dobře osvětlen, aby zvířata dobře viděla, aniž by byla oslňována. V noci by světla měla být ztlumena.

V.1.10. *Kontrola.* Kondice a zdravotní stav zvířat v ustájení musí být kontrolován nejméně každé ráno a každý večer veterinárním lékařem nebo, na jeho odpovědnost, jinou příslušnou osobou. Nemocná, slabá, poraněná nebo neodstavená zvířata musí být neprodleně porážena. Pokud to není možné, musí být oddělena a umístěna ve vhodném ustájení s podestýlkou tak, aby byla co nejdříve porážena.

V.1.11. *Stav ustájení.* Ustájení a vybavení v něm obsažené musí být udržováno v čistém a provozuschopném stavu.

V.1.12. *Venkovní ustájení.* Pokud jsou zvířata držena ve venkovním ustájení, je třeba zajistit, aby nebyla vystavena fyzickým, chemickým nebo jiným zdravotním rizikům.

V.1.13. *Ticho.* Zvířata pokud možno nesmí být rušena a hluk musí být omezen na minimum.

VI. Porážka

Místnosti a vybavení určené pro porážku by měly být navrženy a zkonstruovány tak, aby umožňovaly provést porážku co nejklidněji a nejučinněji.

Vybavení pro porážku zvířat musí být řádně udržováno. Vhodné náhradní vybavení musí být k dispozici na místě porážky pro naléhavé případy.

Pracovníci musí mít dostatečné dovednosti k tomu, aby se předešlo zbytečnému vzrušení, stresu nebo utrpení zvířat během znehybnění, omráčení a vykrvování.

VI.1. Znehybnění

VI.1.1. *Metody.* Aby bylo omračovací vybavení aplikováno na níže označené části těla, aniž by zvířatům bylo způsobeno zbytečné vzrušení nebo strádání, musí být zvířata určitým způsobem znehybněna. Prostředky znehybnění musí být takové, aby zvířatům nezpůsobovaly zbytečné utrpení nebo strádání.

Do té doby, než budou vyvinuty jiné vyhovující metody, se za účinné k tomuto účelu v závislosti na příslušném druhu zvířat považují následující metody:

- chomout, ohlávky nebo uzdy;
- omračovací boxy, v nichž zvířata mohou stát
- mechanické dopravníky
- ruční znehybnění malých zvířat
- háky a trychtýře u drůbeže.

V případě lichokopytníků a skotu by měly být použity vhodné prostředky k tomu, aby hlava zvířat byla nastavena do polohy pro omračování.

VI.1.2. *Zákazy.* Je zakázáno používat jakékoli prostředky znehybnění, které způsobují utrpení, jemuž je možné se vyhnout. Zakázány jsou zejména následující postupy:

- svazování zadních nohou zvířete;
- zavěšování zvířete před jeho omráčením, s výjimkou drůbeže, je-li neprodleně poté omráčena;
- použití omračovacího vybavení jako prostředku pro znehybnění nebo přehánění zvířat.

VI.1.3. *Vybavení.* Pokud není možné zajistit odpovídající znehybnění, musí o tom být informováno vedení jatek, které musí přijmout veškerá nezbytná opatření k nápravě.

VI.2. Omračování.

Cílem všech omračovacích metod je uvést zvíře co nejrychleji do stavu ztráty citlivosti, který trvá až do jeho smrti.

Vědecké studie ukazují, že nejlepším způsobem, jak zajistit, že se zvíře neprobere z tohoto stavu ztráty citlivosti, je aplikovat omračovací metody způsobující srdeční zástavu.

Za účinnost použité metody je odpovědné vedení jatek a tato účinnost musí být pravidelně kontrolována veterinárním lékařem.

Ve světle vědeckých poznatků a praktických zkušeností mohou být aplikovány následující postupy:

VI.2.1. *Omračování nebo usmrcování zvířat mechanickými nástroji.* Cílem omračování pomocí mechanických nástrojů musí být uvést zvíře okamžitě do stavu ztráty citlivosti, který trvá až do jeho smrti.

Aplikovány by měly být následující pokyny:

VI.2.1.1. *Metody.* Do té doby, než budou vyvinuty jiné vyhovující metody, jsou považovány za účinné a doporučovány následující metody:

- mechanické nástroje, jejichž projektil proniká do kůry mozkové (přístroje s upoutaným projektilem, střelná zbraň). Tato metoda je vyhovující pro domácí lichokopytníky, skot, ovce a kozy, prasata a králíky;
- mechanické nástroje, kterými se provádí úder do lebky. Tato metoda je vyhovující pro skot starší šesti měsíců a pro králíky. Zvláštní péče by měla být věnována výběru nástroje odpovídajícího velikosti a druhu zvířete.

VI.2.1.2. *Pracovníci.* Pracovníci provádějící porážku, musí zajistit:

- dostatečné znehybnění zvířete;
- řádnou údržbu a obsluhu použitého vybavení v souladu s doporučeními výrobce zejména s ohledem na sílu nástroje nebo náboje, ve vztahu k druhu a velikosti zvířete;
- aplikaci nástroje v místě označeném na obrázcích.

Kromě toho tyto osoby musí být schopny rozpoznat, kdy zvíře není správně omráčeno, a musí přijmout odpovídající opatření.

VI.2.1.3. *Časový rámeček.* Vedení jatek musí zajistit, aby žádné zvíře nebylo omráčeno, pokud neprodleně nemůže být vykřveno.

Žádné zvíře by nemělo být přivedeno do porážkové místnosti, pokud osoba provádějící omračování není připravena omráčit ho.

VI.2.1.4. *Umístění přístroje.* Mechanické omračovací nástroje by měly být aplikovány na místa označená na obrázcích.

Skot

Skot (kromě býků a telat): mířte na bod v polovině vzdálenosti mezi nejvyšším bodem lebky a pomyslnou spojnicí očí a umístěte ústí v pravém úhlu k čelní kosti.

Býci: mířte na bod v polovině vzdálenosti mezi nejvyšším bodem lebky a spojnicí očí a umístěte ústí velice pevně k čelu 1 cm ze strany okraje valu probíhajícího středem lebky a v pravém úhlu k čelní kosti.

Telata: mířte nepatrně níže než u skotu, jelikož horní část mozku telete často není dostatečně vyvinuta, a umístěte ústí v pravém úhlu k čelní kosti.

Prasata

Prasata (kromě kanců): umístěte ústí přibližně 2,5 cm nad spojnicí očí a v pravém úhlu k čelní kosti.

Kanci: umístěte ústí přibližně 5 cm nad spojnici očí k jedné straně valu probíhajícího středem lebky a v pravém úhlu k čelní kosti.

Ovce

Bezrohé ovce: použijte nejvyšší bod lebky a mířte směrem k zaúhlení čelisti.

Rohaté ovce: umístěte ústí těsně za val probíhající mezi rohy a mířte směrem k tlamě.

Kozy

Bezrohé kozy: použijte nejvyšší bod lebky a mířte směrem k zaúhlení čelisti.

Rohaté kozy: umístěte ústí těsně za val probíhající mezi rohy a mířte směrem k tlamě.

Kůzlata: stejný postup jako u telat

Koně

Umístěte ústí v pravém úhlu k čelní kosti dostatečně daleko nad průsečík pomyslné spojnice očí a uší, jelikož mozek je umístěn v horní části lebky.

Králíci

U králíků by se měly používat stejná místa pro omračování jako u bezrohých koz.

VI.2.1.5. Příznaky správného omráčení s použitím mechanického nástroje:

1. Zvíře se okamžitě zhroutí a nepokouší se vstát.
2. Tělo a svaly zvířete se okamžitě po výstřelu dostanou do tonické křeče.
3. Normální rytmické dýchání se zastaví.
4. Bulva oka směřuje dopředu a nepohybuje se.

VI.2.2. Omračování elektrickým proudem. Cílem omráčení elektrickým proudem je uvést zvíře okamžitě do stavu ztráty citlivosti, který trvá, dokud nenastane smrt.

Aplikovány by měly být následující pokyny:

VI.2.2.1. Personál. Pracovníci provádějící omráčení elektrickým proudem musí zajistit:

- dostatečné znehybnění zvířete, nejlépe tak, že jeho končetiny jsou nad zemí;
- řádnou údržbu a obsluhu vybavení používaného v souladu s pokyny výrobce.

Veterinární lékař by se měl ujistit, že pracovníci jsou schopni rozpoznat, kdy bylo zvíře správně omráčeno a kdy nikoli.

VI.2.2.2. Elektrody. Elektrody musí být navrženy, udržovány a pravidelně čištěny tak, aby byl zajištěn optimální průchod elektrického proudu. Musí být umístěny tak, aby sevřely mozek, v místě, které je zobrazeno dále na obrázcích.

Je-li navíc zamýšleno způsobit srdeční zástavu, elektrody musí buď sevřít mozek a ihned poté srdce, pokud bylo zjištěno, že zvíře je dostatečně omráčeno, nebo sevřít mozek a srdce zároveň.

VI.2.2.3. *Použití.* Vybavení na omračování elektrickým proudem nesmí být nikdy použito jako prostředek k pohánění, fixaci nebo znehybnění a nesmí přivodit elektrický šok zvířeti před vlastním omráčením nebo usmrčením.

VI.2.2.4. *Přístroj.* Přístroj a především automatické vybavení musí být udržovány v čistotě dokonce i v průběhu pravidelného používání a měly by být pravidelně kontrolovány odpovídajícími technickými prostředky, za což zodpovídá veterinární lékař, tak aby bylo zabezpečeno, že jsou v řádném provozuschopném stavu.

Přístroj by měl:

- být opatřen zařízením měřícím impedanci a zabraňujícím činnosti přístroje, jestliže jím neprochází požadovaný minimální proud;
- být opatřen zvukovým nebo vizuálním zařízením ukazujícím délku jeho použití u zvířete;
- být napojen na zařízení ukazující napětí a intenzitu proudu, umístěné tak, aby na něj pracovník dobře viděl.

Doporučuje se použít metody průběžného zaznamenávání, která umožní kontrolovat napájení proudem.

VI.2.2.5. *Kontakt.* Aby se snížila impedance pokožky, je třeba učinit odpovídající opatření, jako např. odstranění nadbytečné vlny nebo zvlhčení pokožky pouze na styčných místech.

VI.2.2.6. *Doba trvání.* Dle současných poznatků výzkumu musí být omračování elektrickým proudem u skotu aplikováno společně se srdeční zástavou.

U prasat, ovcí a koz, drůbeže a králíků výzkum v některých zemích naznačil, že omračování elektrickým proudem kombinované se srdeční zástavou je vhodnou metodou z hlediska pohody zvířat.

V jiných zemích se omračování elektrickým proudem, jehož účinek trvá až do smrti vykvrvením, považuje za uspokojivé.

VI.2.2.7. *Elektrický proud.* Ve světle současných vědeckých poznatků a vzhledem ke stávajícímu přístroji na omračování se doporučuje použití následujících minimálních úrovní elektrického proudu při aplikaci sinusoidálního střídavého proudu o kmitočtu 50 Hz.

Druh	Minimální hodnoty elektrického proudu
Skot	2,5 A (se srdeční zástavou)
Telata	1,0 A (se srdeční zástavou)
Prasata	1,25 A
Ovce a kozy	1,0 A

Králíci	0,3 A
---------	-------

VI.2.2.8. *Časový rámeček.* Ve všech případech musí být požadované hodnoty elektrického proudu dosaženo během jedné sekundy a musí být udržena minimálně po dobu jedné až tří sekund a v souladu s pokyny výrobce.

VI.2.3. *Omračování ptáků elektrickým proudem za pomoci vodní lázně*
Aplikovány by měly být následující pokyny:

VI.2.3.1. *Znehybnění.* V případě ptáků zavěšených na pohyblivé lince je třeba učinit opatření k zajištění toho, aby ptáci dorazili na místo omráčení v dostatečně uvolněném stavu, který umožní účinně provést omráčení. Ptáci musí být zajištěni na háčích, ale na jejich trup nesmí být vynakládán nepřiměřený tlak.

VI.2.3.2. *Návrh.* Vodní lázně pro drůbež musí mít odpovídající velikost a hloubku pro daný typ poráženého ptáka a jejich výška musí být nastavitelná tak, aby bylo možné ponořit hlavu každého ptáka.

Vodní lázeň musí být navržena a udržována tak, aby háky při pohybu nad vodou byly neustále v kontaktu s uzemňovací tyčí.

Ovládací panel přístroje na omračování pomocí vodní lázně musí být opatřen ampérmetrem, který zobrazuje celkovou hodnotu elektrického proudu procházející ptáky. Je třeba přijmout opatření, aby se předešlo způsobování šoku ptákům před vlastním omráčením.

VI.2.3.3. *Kontakt.* Pokud je to možné, elektroda ponořená do vody musí svou délkou odpovídat délce vodní lázně. Styčná místa mezi končetinami a háky by měla být zvlhčena. Aby se omezila rezistence vůči elektrickému proudu, doporučuje se používat ve vodní lázni slanou vodu.

VI.2.3.4. *Doba trvání.* Ptáci musí být vystaveni elektrickému proudu po dobu minimálně čtyř sekund.

VI.2.3.5. *Napětí.* Při použití vodní lázně jsou ptáci omračováni ve skupině a u různých ptáků se používají různé impedance. Napětí musí být přizpůsobeno tak, aby celková hodnota elektrického proudu dosahovala požadované hodnoty elektrického proudu na jedince, v souladu s hodnotami v níže uvedené tabulce, znásobené počtem ptáků, kteří jsou ve stejnou dobu společně ve vodní lázni.

VI.2.3.6. *Elektrický proud.* Pokud jsou ptáci omračováni nebo usmrcováni po skupinách, je třeba dodržet minimální hodnotu proudu na ptáka. Hodnota elektrického proudu se mění v závislosti na druhu ptáka. K zajištění účinného omráčení všech ptáků ve skupině je třeba, aby mozkiem ptáků procházel dostatečný elektrický proud; některé studie poukazují na to, že je vhodnější způsobit nezvratnou dysfunkci srdce.

Podle určitých studií bylo zjištěno, že k dosažení 100% bezvědomí a 90% srdeční zástavy v každé skupině ptáků jsou vhodné následující hodnoty proudu při použití sinusoidálního střídavého proudu o kmitočtu 50 Hz.

Druh	Elektrický proud (mA na kus)
Brojleři	120
Nosnice (slepice po snášce)	120
Krůty	150
Kachny a husy	130

Zatímco nižší hodnota proudu může být také dostatečná, proud musí v každém případě dosahovat takové intenzity, aby bylo zajištěno, že ptáci ihned upadnou do bezvědomí, v němž by měli setrvat do té doby, než budou usmrceni srdeční zástavou nebo vykvrvením.

VI.2.3.7. *Náhradní vybavení.* Je třeba vynaložit veškeré úsilí k tomu, aby bylo zajištěno, že do napařovací vany se nedostanou žádní ptáci při vědomí.

V případě automatických systémů, se až do zavedení bezpečnostních systémů omračování a vykvrvení doporučuje použít manuální náhradní systém zajišťující, aby všichni ptáci, kteří minuli omračovací vybavení vodní lázně a/nebo automatický podřezávač byli okamžitě omráčeni a/nebo humánně usmrceni.

Aby se snížil počet neomráčených ptáků, měly by být učiněny kroky zajišťující, aby malí ptáci nebyli umístěni na linku mezi větší ptáky a aby tito malí ptáci byli omráčeni samostatně.

VI.2.4. *Omračování prasat vystavením vlivu oxidu uhličitého (CO₂)*

Jsou-li prasata omráčena pomocí oxidu uhličitého, měly by být dodrženy následující pokyny:

VI.2.4.1. *Koncentrace.* Koncentrace oxidu uhličitého k omráčení prasat musí být minimálně 70 objemových procent. Po vstupu do omračovací komory zvířata musí být dopravena na místo maximální koncentrace plynu a udržována tam až do jejich smrti nebo do uvedení do stavu ztráty citlivosti, který trvá až do jejich smrti.

V každém případě koncentrace plynu musí být taková, aby se co možná nejvíce snížil veškerý stres zvířat před jejich ztrátou vědomí.

VI.2.4.2. *Návrh.* Komora, v níž jsou zvířata vystavena vlivu oxidu uhličitého, a vybavení používané pro posun zvířat touto komorou, musí být navrženy, zkonstruovány a udržovány tak, aby se zabránilo zbytečnému stresu nebo poranění zvířat.

Dopravníky a komora musí být přiměřeně osvětleny tak, aby prasatům bylo umožněno vidět své okolí a pokud možno i další prasata.

Musí být možné provádět kontroly komory s oxidem uhličitým v době jejího provozu a v naléhavých případech mít přístup ke zvířatům.

V případě výstavby nových jatek nebo instalace nového vybavení ve stávajících jatkách musí být zavedeny dopravníky dostatečně velké k tomu, aby se na ně vešlo více než jedno prase ve výkrmu, a opatřené plochým povrchem s protiskluzovou úpravou, na němž

zvířata mohou stát nebo jinak zůstat ve vzpřímené pozici bez stlačení hrudníku až do okamžiku ztráty vědomí.

VI.2.4.3. *Měření.* Komora musí být vybavena zařízením, které měří a zaznamenává koncentraci oxidu uhličitého v místě omráčení a dobu vystavení vlivu plynu, a vydává jasné rozeznatelné vizuální a zvukové varovné signály ohlašující snížení koncentrace oxidu uhličitého pod požadovanou úroveň.

VII. Vykrvování

Žádné zvíře nesmí být vykrveno, pokud se zdá, že je při vědomí.

VII.1. *Časový rámeček.* Z hlediska pohody zvířat musí vykrvení v případě zvířat, která nejsou nezvratně omráčena, začít neprodleně a v každém případě v následujících časových limitech:

Omračovací metoda	Maximální doba, do kdy musí začít vykrvení
Upoutaný projektil, střelné zbraně	60 vteřin
Elektrický proud, omračovací nástroj	20 vteřin
Oxid uhličitý	60 vteřin (po opuštění komory)

VII.2. *Naříznutí.* Všechna zvířata musí být vykrvena naříznutím obou krčních tepen nebo cév, ze kterých tyto vycházejí. Pokud však použita metoda omračování způsobuje srdeční zástavu, naříznutí těchto cév není z hlediska pohody zvířat nezbytné, avšak ve všech případech musí být naříznuta nejméně jedna krční tepna.

VII.3. *Kontrola.* Pracovníci musí mít možnost sledovat a kontrolovat zvířata v průběhu vykrvování.

VII.4. *Zpracování.* Po naříznutí cév nesmí být prováděno žádné napařování ani jiné úpravy nejméně po dobu třiceti sekund a v každém případě do té doby, než ustanou veškeré reflexy mozkového kmene.